

Ezkendu, ezkendu! (1920)

"Neska-zahar zahar zahar,
denpora pasatu,
zergaitik ez zitzana
lehenago ezkondu?
Inork ez esan
neronek ezin esan,
horregaitik gelditu
nintzan neska-zahar!"

Ezkendu eta gero
ikusten ditut nik
euren bizimoduaz.
ondo asperturik,
senarraren maleta
eraman eziñik,
neska-zaharrak ez dute
horrelako lanik."

Ermuan jasotako kantu honetan ondo argi ikusten da lehenago denporerako ezkondu biharra. Gazteik ezkontzia izaten zan gauziori ze neska zein mutil-zahar geratu ezkeror, etxekuei enbazua ta trabia ze besteik ez jakuen eitzen. Jaiotetxian jarraitzen eben ta gurasuak zian artian, tira! baiña harek hill eran, mallorazgua hartzen eban anaiaren familixiaren bende geratzen zian. Lobatxuak zaindu, lixibia ta jatorduak atondu, etxeko garbitxasuna, ortua ta ganauen kargua... biharrik zatarrenak eraitxen jakuezen.

Askok kanpora urtetzen eben biharrera, generalian etxe haundixauetara zerbitzera. Janarixa, ohia ta lantzian behiñeko txakur haundi batzuen truke, urtietarako geratzen zian bertan (sarritxan hill arte), familixakuak balitzaz lez.

Baserrixetan mallorazgua geratzen zian hazienda osuakin, etxe ta basuekin. Mallorazgua semerik nagusi-xenarendako izaten zian, basarri haundixaua edo alaba bakarra euan baten batera ezkontzen ez bazan.

Alurren edo diruaren gorabeherak ziala eta ezkontza asko gurasuen artian konpondu arren, gaztiak alkar ezautzeko lekuak topatzen zitxuezen: afalostietan Ziharreko bueltan, herriko ta inguruetakoko herrixetako jaixetan, domeketako bailian, ermintxetako erromerixa egunetan... Zenbat abarketa apurtutakuak dia bidietan kotxerik egon ez ta segun eta nora egunian tren bakarra euan sasoian!

Erromerixatik bueltan neska laguntzen eñ bihar izaten zian; gustokuen edo dantzak gehixen eñdako neskiari etxera laguntzia izaten zian gauziori. Sarritxan bati laguntzeko asmuakin jun ta haren lehengusiña edo auzokoren bat juntau bai ta... norbera izan lagundutakua! Harek neska danak Jangoikuak dakixan lekuetan entregau ostian, tipi-tapa etxeruntz. Horren truke zer? ba bidian doiazela alkar erdi ikutziak emoten eban poza.

Nobixu formal moduan honenbeste denpora eñ ta gero, ezkontzera. Neskia ta mutillaren parrokitetan, pulpitxotik ta hiru domeketan segixan, "deixak" esaten jakuena: ulixain egunian zelan ezkontzera zoiazan ta bateron batek oztoporik euki ezkeror, aurretixaz esateko aukeria ekan. Usadizo hau ondiñok indarrian dao ta elixiaren ataixan idatzitxa egoten dia ezkontzia balixo bakua suertau ez daixen eñdako horrek deixok edo proklamok.

Deixen ostetik, arriua atontziok, ezkontzia, eztegu bazkarixa, haren osteko biagia... Baiña honek danok hurrengo baterako itxiko douz.

Erretratuan, Juana Calixta Olañeta Areitioaurtena ta Hilarion Isasi-Isasmendi Marzana. 1920 urtiaren Maiatzaren 5ian ezkondu zian Ermuko Parrokixan. Hilarion armerua zian ta Juanitak 20 urte zitxuan ezkondu zian.

Estibalitz Gonzalez

"Oraingo neskatillak daukan arriua, oraingo neskatillak daukan arriua, burduntzali zahartxo bat hiru zulokua, ai, ai, ai hiru zulokua oraingo neskatillak daukan arriua."

Ezkendu, ezkendu! (ii)

Aurreko alian lehenaoko denporetan ezkontzera orduko eñ biharrekuen barri emon genduan ta gure nobixu-nobixak arriua prestatzen itxi genduzan. Hobeto esanda nobixia ze gehixenetan haren kargupian geratzen zan ha prestatzia ta erropa zuri dan danari puntillak, puntokruzak ta bordauak eitxiari ekitzen otsen. Hori biharriori ezin baeben eurak eñ, kanpora bialdu ta ezkontza egunera-ko behintzat prest egon bihar izaten zan.

Tira hemendik ta saka handik ezkontzeko eguna be etortzen zan. Nobixua traje edartxuakin ta nobixia soiñeku illunakin, goizeko zazpiretako mezetan betirako lotuta geratzen zian; haren segixan etxera etorri, urraurrako senidiekin ta abadiakin txokolate berua armo-sau, Eibarrera juan, pullmana hartu ta Donostia, Bilbo edo Santander aldera egun-pasak eitxera. Bertan hiru edo lau egun emondakuan, etxera barriro. Domekan senide guztixekin eztegu-bazkarixa eitxen zan ta jatordua atontzeko sukaldarixak sarritxan kanpotik ekartzen zitxuezen. Oiñ dala 40 urte 35 lagunen eztegu-bazkarixagaitxik 6.000 pzt. ordaindu eben Mallabixen "Frutosonien" ta erregalu modura 100 eta 200 pztako propinia.

Denporan atzerago eñ ezkeru, arriua burdixekin eruaten zan sasoiara goiaz. Ezkendu ta handik egun batzutura eitxen zan ta andra-gizonen lagunak, senidiak, auzokuak ta soiñujotailiak animatzen eben arriote hori. Sarritxan hurrengo egunian be hantxe jarraitzen eben, bezperan hasitxako txahala jan eziñik. Etxe batzutan txahala erretzen bazan, beste batzutan gixaua serbitzen jakuen laguntzen etorritxako guztixei. Haren ondoik, arrosesnia. Gauza guztiak burdi gaiñian lotuta

etortzen zian ta burdixan ardatzari aprapos kirkinkadia ipintzen jakon, bidian zoiatzela ñi ñi ñi hotsa eñ deixen. Ikusmira itzela ekan ta soluetan biharrian euazenak be esku artian ekena laga ta bidera urtetzen eben. Burdixak aberastasunaren arabera zian; zenbat eta aberatsago orduan eta burdi gehixau. Bat baiño gehixau biharko zian Durangon idatzitxa topau dogun arriu hau eruateko: ohe 2, komadia, lanazko koltxoi 2, lababoa, jarlekuak, 100 metro arizko ohiala, gorua, arizko 24 izara, lanazko 4 manta, lumazko 4 burruko, 4 mantel bere serbilletekin, lanazko 6 pare galtzerdi, 5 gurutze, zapata pare 2, 4 abarka pare, guardasol 2, ispillua, urbedeinkatuontzixa, 4 kuadro, buruko pañeluak, urrezko eraztunak ta belarritxakuak, zidarrezko errosarixua, zidarrezko tenedor-koilarak, burduntzalixa, baldia, otzara 2, kobrezko tarterak, kaferrotia, 4 oriñal, auspua, 3 kandelaburduntzi, lahai 2, buztarrixa, lapikuak, erre-galdaria, kardia, galbaixa, esnia jasteko jarleku txiki-xa, kantiña, igitaixa, zerrota, bordatzeko bastidorra, farolak, andra-gizonen erretratua, argizarixa ta 4 kutxa.

Etxebarrian 1983an, herri osuak parte hartuta, aintziñako usadizora arriote bat eñ zan. Batutako 131 tresnak eruateko 3 burdi erabilli zitxuezen ta honen gaiñeko erretratua egun horretakua da. Durangon jasotako arriuari basarri biharretarako premiñazkuak zian gauza ugari gehitxuta topau doguz: atxurra, treberia, kopaleta, anegaerdikua, imiñia, imillauna, gaztaiñak erretzeko tanboliña, taloparia, ogiparia, eskubaria, galeskubaria, sardia, mazua txarrixa hiltzeko gantxua, beko-suaren txapia, pixua, plantxia, petrolio ontzixa, kaxia, topiña, gardia, eleizarako sillia... Gaur egunekuok zenbat burdi biharko gendukez?

Estibalitz Gonzalez